

EVENLER VE ONLARIN KÜLTÜRLERİ

ЭВЕНЫ И ИХ КУЛЬТУРА

EVEN S AND THEIR CULTURE

Erdoğan ALTINKAYNAK* – Ülpetaу NİYETBAY**

ÖZ

Evenler Tunguz halklarından olup Evenklerle akrabadır. Bu çalışma onların doğum, düğün, ölüm gibi geçiş dönemlerinden, bu geçiş dönemlerindeki pratik ve uygulamalarından, inançlarından, yaşam biçimlerinden bilgiler içermektedir. Metinde, derleme sorularına verilen cevaplar olduğu gibi aktarılmış, mukayese ve benzeri çalışmalara temas edilmeden, kaynak kişiden alınan cevaplar ve kaynak kişinin beyanları olduğu gibi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Eveni, doğum, düğün, ölüm, inanç.

ABSTRACT

Evens are descendants of Tunghuz people and are relative of Evenks. This study is comprised of knowledge about their transition period traditions such as birth, wedding and death, and practices and rituals about their beliefs and lifestyles. In the text, answers given to the compilation questions are directly presented without any attempt to make comparative study with any other cultures, and the answers and expressions obtained from the source person are recorded without editing.

Key Words: Evens, Birth, Wedding, Death, Belief

АННОТАЦИЯ:

Эвены относятся к Тунгусам и имеют родственные отношения с Эвенками. Данная работа посвящена образу жизни и религии эвенов, касающиеся этапов жизненного цикла, такие как рождение, свадьба, смерть. Статья написана без привлечения посторонних источников на основе опросов и интервью эвен.

Ключевые слова: Эвены, рождение, свадьба, смерть, верования.

Bu derleme kayıtları “Manasın Görünen Yüzleri: Kayçılar, akınlar, ozanlar, aşıklar projesi kapsamında 23 Temmuz, 2014 tarihinde Saha Cumhuriyeti (Yakutistan), Devlet Kültür Enstitüsü’nde yapılan derleme ve toplama çalışmalarındandır. Görüşme yaptığımız kişi Zinaida Platonovna’dır. Derleme kayıtlarını proje yürütücüsü Prof. Dr. Erdoğan Altinkaynak, tercüman Aygül Bolotova Altinkaynak, Araş Gör. Abdullah Elcan ve Araş Gör. Fatih Şayhan yapmıştır. Derlemede sorulan sorular, HEGEM’in folklor derleme soruları içeriğinde sorulmuştur. Alınan cevapların tercümesi ve deşifresi doktora öğrencisi Ulpetaу Niyetbay tarafından yapılmıştır.

* Prof. Dr. Ardahan Üniversitesi, İBEF. erdoganaltinkaynak@ardahan.edu.tr

** Doktora öğrencisi, Ardahan Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. ulpetay.niyetbay@gmail.com

10.17498/kdeniz.297895

Zinaida Platonovna Nikulina 26 Kasım 1946 yılında doğmuştur, Evendir. Babası ilkokulda Even dili öğretmeniymiş. Zinaida Platonovna'nın babasını her zaman Even okullarının kapanmaması amacıyla Even dilinde ders vermeye göndermişlerdir. Bir seferinde babasını Ust-Yansky Bölgesine göndermişler ve Zinaida Platonovna orada doğmuştur. Kardeşleri yetim kaldıklarından dolayı Zinaida Platonovna'nın babası kendi memleketine dönmüş. Orada Zinaida Platonovna okulu bitirmiş. Sonra babasını Momsky bölgesine ders vermeye göndermişlerdir. Zinaida Platonovna orada bir Evenle evlenmiş. Babasını Srednekolımsk bölgesine gönderdiklerinde kızı ve eşi ile beraber taşınmışlardır ve orada Zinaida Platonovna'nın 3. çocuğu da dünyaya gelmiştir. Babası 12 çocuğunun hepsini kendisi nereye giderse oraya götürmüş. Şimdi Zinaida Platonovna'nın 7 kardeşi varmış, 3 erkek ve 5 kız. Zinaida Platonovna ortaöğretim eğitiminde kültür ve eğitim bölümünü okumuş. Kendisi bir grubu yönetmektedir. Grup üyeleri ile hep beraber şarkı söylemekte ve milli enstrümanlarını çalmaktadırlar.

Eskide Even ve Evenkler ayrı değildiler. Fakat yaklaşık olarak 6. yüzyılda halk Lena Irmağı civarına geldiklerinde ikiye ayrılmışlardır. Orada birileri ılık yerde kalmak istemişlerdir, diğerleri ise Lena Irmağından aşağı doğru gitmek istemişler. Evenklerin anlamı başka tarafa gidenler demektir. Evenler ise yukarıdan aşağıya inenler demektir. Even ve Evenkler birbirlerinden ayrılmadan önce Tunguzlardı, ataları Tungusdu. Evenler sonra Bohailardan gelmiştir.

Even ve Evenklerin dilleri Tunguz dilidir. Evenklerin ekleri farklı olsa da gelenekleri de aynıdır. Ruh canlıdır. İnsanın ruhu Even dilinde 'Hanin', suyun ve dağın ruhu ise 'Muhanin' demektir. İnsanın ruhu, suyun ve dağın ruhu ise ayrı ayrıdır. Eskiden adam uyuduğunda ruhunun çıkıp gezebileceğine inanılırdı. Ruh varsa adam yaşıyor demektir.

Sovyet Döneminde kızlar 14, erkekler ise 18 yaşındayken evlenebilirlerdi. Evenlerde dokuzuncu göbeğe kadar evlilik yasaktı. O yüzden kız aramaya uzağa gidiyorlardı. Bazen tanıdık iki ailenin çocukları doğduktan sonra, büyüdüklerinde evleneceklerine dair söz vermişlerdir. Fakat kız ya da oğlan büyüdükten sonra evlenmeye karşı gelseler, kimse onları istekleri dışında evlendirmezdi. Beşik kertme evlilik olsa da Evenler için çocuklarının istekleri önemlidir. Eskiden kadınların söyledikleri yapılırdı, anaerkil bir sistem vardı. Evenler kadınların ayıdan türediklerine ve erkeklerin ormana avcılığa gittiklerinde ayıların kadınları koruyacaklarına inanmaktadırlar.

Evlenilecek ideal kız tipi ev işlerini iyi bilmen, evi çekip çevirebilen, erkeklerde ise avcılığı iyi yapanlar olarak görülmektedir. Bekâr erkekler 'manattı' denilir. Bekâr kızları 'ışmerini asi' diye iki kelimeyle ifade etmektedirler. Evenlerde bekâr kız saçlarına tek örgü yapar, evli kız ise iki örgü yapar. Öyle bekâr veya evli kızları uzaktan gördüklerinde de fark edebilirlerdi. Bekâr veya evli erkekleri giyimlerine, giyimlerindeki süslemelerine göre ayırabilirlerdi. Bir de bekâr erkekler de saçlarına tek örgü yapardı, evli erkekler ise iki örgü yapardı.

Evenlerde erken evlenmek önemlidir. Kız ve erkek genç olmalı ki çocukları sağlıklı olsun. Akrabalık evlilik olmadığından dolayı kız aramak için araçlar uzun yola çıkıyorlardı. Görücü bir eve gelip durduğundan, onun geyiğini nereye ve nasıl bağladığından nereden geldiği ve hangi adam için kız istemeye geldiği anlaşılırdı. Kızı vermeden önce anlaşma yapılırdı ve düğünün ne zaman olacağı konuşularak belirlenmekteydi. Yani görücü usulüyle evlilik vardı. Eğer damadın kıza verecek başlığı hazırsa hemen düğün yapılabilirdi ve kız kocasının evine düğünden sonra taşınabilirdi. Fakat eğer damat başlığın sadece yarısını verebiliyorsa, erkek kızın evinde kalıp, başlığını tamamen ödeyene kadar kızın anne ve babasına yardım edip çalışırdı. Evenlerde başlık

olarak damadın durumuna göre yüze kadar geyik verilebilirdi. Kız çeyizini kendisi hazırlardı. Kız gelecek eşinin ailesinde kaç kişi varsa ona göre kendi elleriyle hediye hazırlardı. Örneğin birisine eldiven, birisine şapka vs. yapardı. Kız çeyizi ile kendi eşyalarını da götürürdü. Hatta kız kendisi ile hediye olarak geyik dili veya geyik beyni götürürdü ve aile fertlerine dağıtırdı.

Evenlerde oğlan tarafı kız tarafını ya da kız tarafı oğlan tarafını tanımak için bir şeyler yapmıyordu. Evenler önceden birbirleriyle uzak ta olsa iletişim kurabiliyorlardı. 21-23 Haziranda Evenlerde yeni yıl kutlanır. Bu günlerde gençler oynarlar ve bir oğlan bir kız beğenirse kızın yanına gelip el ve dizlerini kıvıldatarak kız beğendiğini işaretlerle belirtir. Eğer kız da oğlanı beğenirse karşılıklı işaret gösterir. Evenler isteklerini hep işaretlerle sözsüz gösterirlerdi. Örneğin bir adam misafir olarak bir eve gelirse ve sigara içmek isterse işaretlerle belirtirdi ve ev sahibi hiç bir şey sormadan hemen misafirine sigara verirdi. Bu tür gelenek şimdi de Evenler arasında korunmuştur. Şimdi gençler sigara içmek istediklerini kibriti göstererek anlatmaktadır. Çünkü Evenler pek çok konuşmayı sevmeyen halktır ve jest ve mimikleri iyi bilmeleri onlar için önemlidir.

Evenlerde belirli bir nişan süreci vardır. Düğünlerini ilkbaharda ya da yazın yaparlar. Düğün ‘kuntu’ diye duyurulur. Eskide düğüne en yakın akrabalar gelirdi. Düğün önce kız tarafında yapılır. Sonra kız çeyizi ile kocasının evine taşınır. Kocasının evi çok yakında olsa bile kız geyiğin üstünde götürürler, kızın yüzünü arkasına bakmaması ve geri dönmemesi için örterler. Bir de kız evine giden yolunu unutsun diye kocasının evinin çevresinde 3 sefer geyiğin üstünde dolaştırırlar.

Kız anne ve babasıyla vedalaşırken ağlamaz. Evenlerde adam öldüğünde bile ağlamamaya çalışırlar. Çünkü adamın bu dünyadaki son günü ve son bayramı olduğuna inanılır.

Kızı kocasının evine kızın akrabaları yolcularlar. Kızın annesi kızının çevresinde 3 sefer döner ve kızın kaynanasına ‘ben sana kızını getirdim’ diyerek teslim eder. Kaynanası gelinin yüzündeki örtüsünü açmadan kız evine, yani ‘çuma’ götürür ve sadece eve girildikten sonra yüzündeki örtüsünü ‘Sen kendi evine geldin. Bu günden sonra bu senin evindir’ diyerek açar. Kızın yüzündeki örtüsünün adı ‘kuptu’dur. Kız tarafında yapılan düğüne damat katılmaz. Kız düğüne sadece kız ve onun akrabaları gelir ve kızla öyle vedalaşırlar. Sonra kız kocasının evine götürürler ve ellerini birbirlerine tutuştururlar. Düğüne kadınlar sunucu olarak katılırlar. Düğüne erkek ve kadın beraber katılmaktadır. Kız nişanlıyla tanıştığında ‘İlkbahar başladı, konuşalım. Evlenme zamanı geldi.’ diye şarkı söyler. Kızın anne ve babası damadına bıçaktan başka herşeyi hediye edebilir. Oğlanın anne ve babası ise gelinine ev eşyalarını hediye ederler. Evenlerde birbirleriyle hediyeleşme çok önemlidir.

Düğün yemeklerine gelince. Yeni evlenenlere ‘Hep genç kalsınlar ve birbirlerini hep sevsinler’ diye geyiğin yüreğini verirler. Düğün yemeklerini tüm akrabaları birlikte yaparlar, yemek yapan özel bir kişi yoktur.

Kız, kocasının evine taşınmadan önce kendi obasında yalnız kalarak hüznü şarkılar söylerdi ve öyle vedalaşır. Bu şarkılar genel değil kişilere özeldi ve her kız kendi içinden geçenleri terennüm ederdi. Babası da kızı mutlu olsun diye yerlere saçı saçar, ruhlara hediye verirdi. Sovyet döneminde bu gelenek artık yok edilmiş ve Zinaida Platonovna şarkı söyleyerek vedalaşmamış.

Kıza ve oğlana evlenmelerinden önce aile kurduklarında neler yapmaları gerektiğini anneleri ya da nineleri tavsiyede bulunurlar. Yeni evlenen gençler için çadır yapılır ya da ev (çum) yapılırdı. O çumda gençlerin 3 gece kalmaları lazımdır.

Gelin çumda ev işleri ile ilgilenir, yani yemek pişirir, elbise diker, temizlik yapar vs. Evenlerde ilk geceden sonra çarşaf gösterilmez. Fakat hanımının kız olduğuna ve ev işlerini iyi yaptığına razı olan kocası, kızın anne ve babasına beyaz geyik hediye eder. Beyaz geyik geyiklerin arasındaki en saygı duyulanıdır. Çünkü bir de eğer beyaz geyiğin yavruları olursa hediye alan evin geyiklerini çok olacağına, evde huzur, bereket ve sağlık olacağına ve uğur, şans gelir diye inanılır. Eğer hanımı kız değilse kocası kızın ailesine yine bir geyik verir. İlk geceden sonra ertesi gün hayatlarını birlikte yaşamaya başlarlar. Gelin kocasının ailesini kendi ailesi olarak sevmesi ve saygı göstermesi lazımdır. Erkeklerin ve kaynanasının önünü kesmemesi ve saçlarını göstermemesi lazımdır.

Evenlerde çocuk kıymetlidir, zenginliğin işaretidir. O yüzden evlendikten sonra hemen, yeni evlilerden çocuk yapmaları beklenir. Fakat çocuğun cinsi, yani kız mı erkek mi önemli değildir, çocuğun kendisi önemlidir. Evlendikten sonra çocuklarının uzun zaman sürecinde olmadığı halde aileye nazar değdiğine inanılır. Bu durumda kadın da erkek te kendi isimlerini değiştirir başka bir isim alırlar. Evenlerde nüfus planlaması veya gebelikten korunma düşüncesi yoktur. Doğurganlık süresince çocuk sahibi olmak isterler. Kısırlık veya çocuksuzluk olduğunda Kadın hamile kalsın diye ayının penisini kuruturlar, dualarla kadının rahminin içine koyarlardı. Kadın çocuk doğurduğunda ayının hediye ettiğine inanılır. Eğer aile özellikle erkek ya da kız çocuğu isterse, başkaları yanlış anlamasın diye, kocasından hariç kimseye söylemeden kadının birisine hediye vermesi lazımdır. Kadın hamile olduğunda sadece kocası bilir ve nazar değmesin, hanımı hastalanmasın diye de başka yere göç ederler. Kadın çocuğunun hazırlıklarını önceden yapmaz, uğursuzluk sayılır. Çocuk doğduktan sonra kadının kendisi çocuk için gerekli olan şeylerin hepsini kendisi yapar. Çocuk doğmadan önce şamandan hariç kimse onun cinsini bilemez. Fakat her kadın çocuğunun erkek mi kız mı olacağını hissedebilirdi. Evenlerde doğum olayından önce yorum yapmamaya çalışırlar. Kadının doğumunu ebeler yapardı. Ebelere çocuk doğduktan sonra hediye verilirdi. Çocuk doğduktan sonra kötü ve iyi olarak aynı anda şeytanı kandırmak için iki isim verilirdi. Bir de çocuğun göbeği kesildikten sonra özel bir torbaya konarak bu göbek bağı muska halinde saklanır. Çocuğu ikinci çocuğun doğmasına kadar, bazen annesi çocuğunu 4 yaşına kadar emzirirdi.

Çocuk doğduktan sonra ocaktan kömür alıp çocuğun altına sürülür ve ocağın yeni doğan çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etmesi ve küsmemesi için çocuğun burnuna yağ da sürülür.

Çocuk kışın doğarsa bir bezle silerler, yıkamazlar. Çocuk büyüyüp evlendikten sonra göbeği ona teslim edilir ve o ölene kadar o göbeği saklanması lazımdır.

Çocuğun ilk saç ve tırnağı kesildiğinde Evenlerin kendileri sürekli göç ettiklerinden dolayı kaybolmasın ve en iyi saklayıcı ateş diye ateşe atarlar.

Çocuk iyice konuşana ve yürüyene kadar kimseye gösterilmez. Evenlerde çocuk zenginliğin işareti olduğundan dolayı eve gelen misafir ev sahiplerine saygı göstermek amacıyla önce çocukla haberleşip selamlaşır. Bir de Evenler kaç çocuk ve torunu olduğunu kimseye söylemez. Sadece ‘Çocuklarım ve torunlarım var’ derler.

Erkek çocuğa babası kız çocuğa annesi eğitim verir. Babası oğlunu ne zaman geyiğin üstünde iyi oturabilirse, o zaman kendisi ile ilk avcılığa götürür. Zinaida Platonovna'nın babası ilk defa avcılığa 9 yaşındayken çıkmış. Çocuğun ilk avı herkese, yani akrabalara, komşulara hediye olarak dağıtılır. Böylece ‘Nimat’ adlı bayram yapılır. Nimat avcılık ruhunun hediyesi demektir.

Bebeğe huş kabuğundan yapılan küçük beşiğe ‘Ö’ denir. Yine huş kabuğundan yapılan büyük beşiğe ‘bebe’ denir. Evenler göç ettiklerinde geyiğin üzerine büyük beşiği

sallanmayacak şekilde yerleştirirler. Anneler çocuklarının karakterlerine, yaptıkları hareketlerine göre ninnilerini söylerler. Ya da olmalarını istedikleri şekilde beklentilerini ninnilerine dökerler. Örneğin annesi çocuğuna ninni söylerken, ninninin muhtevası çocuğunun hangi meslek seçerse, ister avcı, ister mühendis, ister doktor olsun, her işinde başarılı olmasını diler.

Çocukları kötü ruhlardan korumak için muska kullanılır. Muska şamanlara havale edilir. Bunun için şamanlara küçük bir hediye de verilir.

Çocuğunu emzirmek için annesinin sütü yetmezse geyik sütü yağlı olduğundan dolayı su ekleyerek geyik sütünü verirler. Annesi ve geyik sütünden hariç kimse çocuğu emzirmes. Kadın bazen göç ederken yolda, kızakta bile doğum yapabilir. Kadın doğum yaptıktan sonra, hayvanların peşinden gidildiği için, uzun süre dinlenemez. Mümkün olan en kısa sürede çocuğunu da kucağına alıp yola çıkmalıdır.

Zinaida Platonovna'nın geyik derisinden yapılan önlüğünde dikilmiş muska gibi üzerinde haç işareti olan torbası vardır. Bu torbada nazar boncuğu ve uzaklara gittiğinde memleketinden bir parça olarak alınan toprak bulunur. Bir de her kadında kendisi ile yüksüğü, iğnesi, kibriti ve geyiğin omurgasındaki sinirden yapılan ipi olması gerekmektedir. Kadınlar elbiselerini kendileri yapar ve elbisedeki her süsleme onu nazardan koruyacağına inanılır. Örneğin hırkasındaki bir resim 'Ben güneş çocuğuyum' demektir. Yapılan ziller ise kötü ruhları kovmak için kullanılır. Başörtüsü, takıları ve ayakkabılarını da kadınlar kendileri yaparlar. Zinaida Platonovna başına sivrisinekleri kovmak için de takı yapmış. Nazar değmemesi için ve gelinin saçına takmak için kullanılan takıları vardır. Hatta telefon kabını da kendisi yapmıştır.

Kız ve erkek çocukların oyuncakları düdük, geyiğin ayaklarından yapılan ve beşiğin üzerine koyulan çingiraklar olarak genelleştirilebilir. Bu çingirakların küçükleri geyiğin arka tarafındaki ayaklarından yapılır. Büyükleri ise geyiklerin ön tarafındaki ayaklarından yapılır. Bir de şarkı söyleyici kürek denilen oyuncak vardır. Bu oyuncak çumun üstüne rüzgâra karşı asılır ve o sallandığında evlerinin nerede oldukları bilinir. Hayvanları ürkütmek için de kullanılır. Rüzgâr çağırmak için çocuk oyuncağı, ziller, bir de dağ koçundan yapılan geyik çobanlarının kullandığı enstrümanları vardır. Kemikten yapılan haftanın 7 gününü belirten 7 tane küçük kemikten enstrümanları da vardır. Kız ve erkek çocuklar her zaman birlikte oynarlar. Örneğin 'daglanki' adlı oyunda ırmaktan geçme amacıyla ipi yere koyarak gözünü kapatarak ipin üstünden yürümesi gerekir. 'Düğü' diye oyun vardı. Evence 'hurka'. Bir de taşlarla oynarlardı. Evenlerde bu tür oyunlar çok olmasına karşın kaynak kişimizin bildikleri bu kadardır.

Evenler 20 yıl sonra eve döndüklerinde dürbünle bakıyorlar ve 'Ben bu taşı arıyordum ve o yüzden uzun zamandır geledim.' diyerek toprağa saç olarak hediye ederler. Hediye vermezse adam hastalanıp, ölebilir. Zinaida Platonovna'nın babası 22 yıl sonra kendi memleketine döndüğünde artık Sovyet dönemi olduğundan dolayı çocukları geleneklerindeki gibi yapmasını rica ettiklerine rağmen yapmamış ve 3 sene sonra hastalanıp, 66 yaşında vefat etmiş.

Ölümün yaklaştığını insanlar ve hayvanlar hissedebilirler. Örneğin ayı bir adama uzaktan bakarsa, adam hastalanabilirdi. Zinaida Platonovna'nın kayın anasına bir ayı uzaktan bakmış ve sonra o hastalanmış. Zinaida Platonovna'nın kendisi bir adamın hastalanacağını adamın yanında siyah gölgeyi görerek hissedebilmektedir. Evenler bir de rüya gördükten sonra eğer kötülük olacağını düşününce, hastalıktan korunmak için temizlenmek ihtiyacı hissederler. Evenler ardıç ve labrador çayı veya dumanla temizlenirler. Bir de muskalarının olması lazımdır.

Adam hastalanıp öleceğine az kaldığında aşırı gürültü yapmazlar. Sessizce beklerler. Kişi can çekişmeye başlayınca düğmelerini açarlar. Ruhu bedenini terk ederken zorlanmasın diye bunu yaparlar. Evenlerde kişinin durumuna göre ölmeden önce çocuklarına ya da damadına herşeyi vasiyet ederler. Adam vefat ettikten sonra onun ruhunun yukarıya, göğe gideceğine inanılır. Adamı kendisinden büyük yakın akrabaları yıkarlar ve tavşanın derisiyle silerler. Erkekleri erkekler, kadınları ise kadınlar yıkarlardır. Gençleri korumak amacıyla onlara yikattırmıyorlar.

Ölen kişiyle vedalaşmaya herkes gelir. Çünkü adamın bu dünyadaki son bayramı olduğuna inanılır. Bu bayramın onun için mutlu geçmesine itina gösterilir.

Ölüyü hemen gömerler ve onu rahatsız etmemek için mezarını ziyaret etmezler. Eskide Evenlerde hastalanarak vefat eden insanları hastalıklar bulaşmasın diye yere, kendi ölümü ile yaşlanarak vefat edenleri ise ağaçlara ‘labaslarda’ asarak gömerlerdi. Yaşlı ve gençlerin gömme törenleri aynı idi. Fakat eğer adam hainse, birisine kötülük yaptıysa, ya da intihar ederse onu yere oturma şeklinde ya da yüzü yere bakacak şekilde gömerlerdi.

Kişinin cesedinin gömülüğü yüzü doğuya, ayakları yere bakacak şekildedir. Kişi gömüldükten sonra cenaze geyiği kesilir,. Bu geyik herkese, kemiklerini kırmadan dağıtılır ve kemikleri toplanıp mezara gömülür. Özellikle adamın binmek için kullandığı ve en sevdiği geyik kesilir. Kişi özel elbise giydirilerek gömülür. Kişi yaşlandığında kendisine geyik derisinden elbise dikmesi lazımdır. Evenlerde ölüm konusu pek konuşulmaz. Hep olumlu düşünmeye çalışırlar.

Evenler evlerini, yani çumlarını yapmak isteyecek yeri hissederlerdi. Evenler göcebe halk olduklarından dolayı kışlık evlerini aşağıda, çukurlarda ve fakat yazın evlerini sivrisineklerin az olduğu yerlerde, dağlarda yaparlardı. Ev yapılacak yeri önce temizlerler. Ondan sonra güneşe göre kapılarını yaparlar. Kapıları doğuya bakardı. Evenler her zaman iki kapı yapardı, biri batı tarafta erkeğin kapısı, diğeri de doğu tarafta kadının kapısıdır. Eve gelen misafir kadınsa kadının kapısından, erkekse erkeğin kapısından girerler.

Evenler için ocak önemlidir. Ocağın yanında kavga edilmez, ocağa tükürülmez, ondan atlamazlar ve ateşle oynamazlar. Ocak hayatı temsil eder. Ateşsiz hayat yoktur. Külüne basmazlar, toplarlar ve ocağın yanında bırakırlar. Ateşi söndürmezler, ateşin kendisi sönmesi lazımdır. Çumda ayrı odalar yoktur. Herkes aynı odada kalırdı. Herkesin evde kendi yeri vardır. Kadının bulaşıkların yanında oturması, evin erkeği ise evin ortasında oturması lazımdır. Misafirler eve girdiklerinde sağ tarafında oturmaları, çocukları ise anne ve babasının yanında, ortada oturmaları lazımdır. Çumun içinde ocağın etrafının dönülmesi yasaktır. Gelen misafir veya hane halkı eve hangi yolla girdiyse, aynı yolla çıkmalıdır.

Evenler kışın sadece yüzlerini yıkarlardı, karın suyunu içerlerdi ve karın suyuyla çorba pişirirdi. Sadece yılda bir kere yazın yıkanırlandı.

Eskiden Evenler saat bilinmeyen gecelerde yıldızlara bakarak akşam 9.00 da yatarlardı ve sabah 5.00 te kalkarlardı. Sabah kalktıktan sonra iyice kahvaltı yaparlardı, çünkü ancak akşam eve geri dönebiliyorlardı. Evenler günde iki üç kere yemek yiyorlardı.

Çobanlar kendileri için kurutulmuş et alırlar ve akşama kadar öyle idare ederler. Evde kalan kadın evi etrafta yetişen ağaçların dallarıyla temizler, çocuklarına bakar, dikim işlerini yapar, yiyecekleri hazırlar.

Köpekler ve geyikler dışarıda kalırlardı. Hayvanların belli bir yerleri yoktu. Yalnız başkalarına saldıracak zamanlarda onları bağlarlardı. Geyikler her zaman, doğal yetenekleri sayesinde kendi yiyeceklerini bulurlar.

Evenler Tanrılarına sığınarlar. Kuzeye doğru bakarak Tanrı'ya dua ederler. Fakat dualarının gerçekleşmesi için dua ederken kimsenin duymaması lazımdır. Yani ibadetleri gizli ve sessizdir. Bazen yatarken veya kalktıklarında da dua edebilirler.

Misafirlğe gittiklerinde ellerinde ne varsa onu hediye olarak götürürler. Eve gelen misafir önce çocukla, sonra ev sahipleri ile merhabalaşır. Eğer ev sahipleri sigara içiyorsa sigara hediye edilebilir.

Hayvan hastalanırsa şamanları çağırırdılar. Evenlerin kendileri hastalanırsa 'Markani' adlı tedavi yapmak için kullanılan geyikleri vardır. Örneğin eğer çocuğun karnı ağrırsa, geyik çocuğun karnına yaklaştırılıp nefes aldırılır. Eğer çocuğun yüzünde yara çıkarsa, geyiğin çocuğun yüzünü yalaması gerekir. Eğer adam çok hastalanırsa ve geyik onu tedavi ederse geyik evden uzak yere gider ve kimse onu bulmaya çalışmaz. Tedavi yapmak için kullanılan geyik ayıdır, kutsaldır ve kimsenin ona binmemesi lazımdır. Bu tür geyikler çok akıllı olurlar. Bu kutsal geyikleri de Evenler kendi hisleriyle tespit ederek seçerler.

Evenlerde bayramlardan yeni yıl Haziranda, ondan sonra 1 Martta yeni doğan güneşi karşılarlar 'Bahaldın' denir, sonbahar bayramı Eylülde günler sıcak olduğunda kışa hazırlıklar yapılır, kışlık giyimler hazırlanır. Evenler sonbaharda kışın göç etmeden önce kanın temiz olması ve geyik yavrularının sağlıklı doğması amacıyla birbirlerinin erkek geyiklerini değiştirirler.

Evenler ayların adlarını vücutlarının isimleri ile yani başından ayaklarına kadar sayarak bilirlerdi. Evenlerde kendilerine mahsus takvimleri de vardır.

Evenler kurutulmuş et, balık yerler. Geyiğin kalın bağırsağın içine beynini toplarlar. Bir de işkembesinin içinde kanı kuruturlar, akciğer ve sinirleri de toplayıp asarak kuruturlar ve işkembenin içinde saklarlar. Bazen bu durum farklı olur. Eğer yemekleri biterse ve avları kalmazsa kurutulan yemekleri yerler ve kandan sütlü aş 'nimin' yaparlar. En faydalısı kandan yapılan yemek olarak sayılır. Geyik, misk-geyik, dağ koçunun etini, derisini, kemiğini, kısaca her şeyini, hiçbir şeyi atmadan kullanırlar. Kemiği saatlerce kaynatıp yağını alırlar ve bağırsakta saklarlar. Eğer böyle yağ toplanan bağırsak çoksa, kadın zengin olarak sayılır ve bu aile hiç bir zaman aç kalmaz diye inanılır.

Eskide cüce huş yaprakları toplanırdı ve ondan çorba yapılırdı. Yaban soğanı da toplarlardı. Mantarı toplayıp kuruturlardı ve tedavi için kullanırlardı. Bunların hepsi yaz aylarında göç etmek için hazırlıklar olarak yapılırdı. Evenler hiç bir zaman gürültü yapmazlar ve kimseye sırlarını söylemezler. Fakat Evenler başka yere göç ettiklerinde birbirlerine nereye gideceklerini bildirirler ve giderken geri dönmemeleri için arkalarına bakmazlar. Ocağı da seslenmeden dua ederek beslerler. Kavga da etmezlerdi.

Kendileri bir şeye üzülseler şarkı söyleyerek birbirlerine ifade ederlerdi. Gürültü yaparlarsa ve seslenerek isteklerini söylerlerse, kötü ruha engel olacağına inanılırdı. Hatta Evenler birbirlerine enstrümanları öğretmezdi, sonra kendileri çalamazlar diye inanılırdı.

Evenler göç ederken tüm eşyalarını, yani geyik derisinden yapılan yataklarını, bir de döşeme olarak kullanılan dallarını, yünden ya da kazların tüylerinden yapılan yastıklarını, bulaşıklarını kendileri ile taşımışlardır. Eskiden ticaret yapmak ve vergi almak için adamlar geliyorlarmış. Evenler tilki derisine, başka da avda alınan hayvan derisinin yerine başörtüsü, kumaş, çay, sigara ve tuz, bakırdan yapılan kap-kacağı takas yoluyla değişerek alırlardı. Ticaret yapmak için Yakutsk'tan gelirlerdi. Bazen Evenlerin kendileri Çin'e ve Japonya'ya gidip porselenden yapılan kâseler, boncuklar, kumaşlar ve kadifeden yapılan kumaşlar götürürlerdi.

Her insanın en azından kendisine ait üç şarkısı olması lazımdır. Birinci şarkısı annesinin hediye ettiği ninnisi, ikinci şarkısı ise gençken kendisine ait söylendiği şarkısı ve

yaşlı olduğunda bir şarkısı olması lazımdır. Aşk konulu şarkıların hepsi herkesin kendisine ait, özel söylenen şarkılardır. Bu nedenle çok çeşitli olmasına karşılık şarkılardan kayıt altına alınanlar oldukça azdır.

Evenlerde atasözleri, bilmece ve tekerlemeleri çoktur. Örneğin ‘Büyüklerin sözü güneşin ışığı gibidir.’ diye bir atasözü vardır.

Bilmecelerinden örneklere gelirsek ‘Kalkarsam eyerden kısıyım, oturursam geyik yavrusundan uzunum’ (cevabı: köpek) ‘Dört kardeş kendi yirmi dört kardeşini tutar’ (cevabı: çumun yapılışı) ‘iki kardeş birbirine bakamaz’ (cevabı: göz) şeklinde kendi ekonomik hayat tarzları ve yaşadıkları coğrafyanın şartlarıyla ilgilidir.

‘Evenler nereden gelmiş’ adlı efsanesinde Zinaida Platonovna Evenlerin nereden geldiklerini anlatmaktadır. Evenler uzun zamandır uçarlar ve uçarken yeşil olarak yeri görürler ve orada konmak isterler. Böylece Evenler yere konarlar ve etrafa baktıklarında güzel çiçekleri görürler, kaldıkları yerden çok memnun olurlar. Sonra acıklarlar, nehre baktıklarında balığı fark ederler. Fakat kanatlarından dolayı tutamazlar. Sonra bir gencin tam balığın üstüne karnı dokunur ve öyle balığı tutar. Genç kendisi ile balığı götürür, pişirmek için ateş yakar ve herkes ısınmak için yanyana gelirler. Isınmak isteyerek birbirlerini iterler ve kanatlarını istemeden ateşte yakarlar. Sonra kanatlarının yerine kolları fayda olur. Evenler çok memnun olurlar. Tekrar uçamazlar, kanatları yoktur. Böylece Evenler yeryüzünde peydah olurlar.

Evenlerde efsaneler de çoktur. Bir varmış bir yokmuş bir ailenin çocuğu da geyiği de olmamış. Bir akşam oturup sohbet ederken bir ses duymuşlar. Hanımı eşini sesin ne olduğunu öğrenmeye göndermiş. Kocasını gidip baktığında dağın arkasında bir ışık görmüş. Işık bir yanmış, bir sönmüş. Kocasını evine geri dönüp bu sefer hanımını göndermeye çalışmış. Fakat hanımı tekrar kocasını göndermiş. Bu sefer kocasını gidip baktığında gördüğü şey ne ceylana benzemiş ne de yılana. Yaklaşmış ve Even dilinde ‘edik’ denilen totemi eve götürmüş. Kocasını karısına totemi göstermiş. Sonra ikisi totemi kutsal yere götürüp asmışlar ve ona özel süslemeli torba dikmişler.

Bir zaman sonra ikisinin geyiği peydah olmuş, hiç acıkmamışlar. Zenginleşmişler. Zengin komşusu kıskançlığından bu ailenin elinden her şeylerini almış. Karı kocasıyla uzaklara kaçmışlar. Zengin komşusu totemi orada bırakmış. Günlerden bir gün karısı kocasına eski evlerine dönüp totemi bulmalarını rica etmiş. Gelip baktığında totem solmak üzereymiş. Onlar kimseye söylemeden totemi alıp gitmişlerdir ve kaldıkları yerde ev yapıp, zengin olmuşlar. Kötülük yapan zengin komşusu ise fakirleşmiş. O yüzden Evenlerde toteme çok önem verilir. Totemin uğur getireceğine inanılır.